Sabira Hajdarević, University of Zadar, Croatia

Ljubav i nasilje u Alkifronovim Pismima

Abstract: Love and Violence in Alciphron’s Letters

Alciphron's Letters (2nd or 3rd century AD) belong to Greek fictional epistolography, a subgenre whose literary conventions forbid direct portrayals of nudity or physical contacts. However, once the author chose erotica as a prevalent theme for his letters, he found himself entrapped; he had the obligation to obey the “chastity” of the literary subgenre and avoid any drifts into pornography and impropriety, but, at the same time, he was expected to satisfy his readers' curiosity and tantalize their imagination with shy innuendos. Consequently, he had to make sure that his stylistic devices used for erotic allusions (metaphors, metonymies, euphemisms etc.) were as vivid and various in origin as possible. Those erotic expressions are at the focus of this paper. In accordance with the given theme, the ones that contain the idea of violence, conflict, and warfare or its consequences are scrutinized. Once the erotic expressions of this kind are detected, they will be placed into a wider context. Their importance (both quantitative and qualitative) and their meanings achieved in the “domicile” letters will be determined. Furthermore, the examples will be compared with similar ones from Philostratus' and Aristaenetus' letter-collections. The final goal of the paper is to define the comprehensive role of “violent” erotic expressions in the literary subgenre as a whole.

Keywords: Alciphron, erotic expressions, violence, love, erotica, Greek fictional epistolography

1. Uvod

1.1. Alkifron i njegova epistolarna zbirka

Ne znamo gotovo ništa o autoru imena Alkifron; nepoznato nam je gdje je i kada živio te koja su sve književna djela sačinjavala njegov opus. Nijedan od antičkih pisaca ga ne spominje, sve do

Aristeneta koji ga je odabrao za korespondenta jednog od svojih fikcionalnih pisama![1] Smatra ga se najkvalitetnijim predstavnikom grčke fikcionalne epistolografije,[2] književne (pod)vrste koja je bila na vrhuncu popularnosti i produkcije kroz 2. i 3. stoljeće. Jedino njegovo sačuvano djelo je zbirka od 123 pisma, prvi put objavljena u Veneciji 1499. godine![3] Pisma zbirke u modernim izdanjima podijeljena su u četiri zasebne cjeline (kriterij je zanimanje korespondenata): Pisma ribara, Pisma seljaka, Pisma parazita i Pisma hetera![4] U zbirci slabo obrazovani fikcionalni pošiljatelji obaju spolova prikazuju svijet klasičnog razdoblja Grčke (4. st. pr. n. e.) u kratkim sličicama;[5] a „odgovore“ pronalazimo rijetko![6]

1.2. Ljubav i erotika u Alkifronovim pismima

Ljubav i erotika pojavljuju se kroz zbirku sporadično kao tema pisama. Sukladno očekivanome takva su sva pisma 4. knjige (jer prikazuju odnose hetera i njihovih ljubavnika) i poneka u knjigama 1 – 3.

Konvencije grčke fikcionalne epistolografije kao književne podvrste zabranjivale su vulgarnost, opscenost i pornografske opise seksualne želje i tjelesnih kontakata ljubavnika![7] Međutim, nakon što je odlučio ljubav i/ili erotiku kao temu uključiti u pojedina svoja pisma[8] Alkifron nije mogao posve zaobići slikovitije opise – čitatelj je očekivao barem poneke opise golotinje ili kontakata tijela aktera i akterica pisama![9] Na taj način bio je uhvaćen u svojevrsnu klopku; morao je izbjeći nedolične i direktne izraze, ali istodobno ostati dovoljno provokativan kako bi zadovoljio maštu čitatelja. Rješenje je, naravno, pronađeno u širokom dijapazonu metafora, metonimija, eufemizama i aluzija; na taj je način slikoviti, metaforički jezik dodatno dobio na važnosti i došao u prvi plan![10] Istodobno, stilistička sredstva koja je koristio morala su biti brojna i raznovrsna kako bi njegov izraz ostao zanimljiv čitatelju![11]

1.3. Cilj i metodologija istraživanja

Prethodna istraživanja autorice ovoga rada provedena na Alkifronovom erotskom rječniku dala su zanimljive rezultate![12] Nakon temeljitog istraživanja pisama pronađeni su primjeri (citati) u kojima

je evidentno korištenje nekog od stilističkih sredstava (najčešće eufemizmi, metafore, metonimije, aluzije ili igre riječi) kojim se zaobilazi direktan opis. Uočeno je da se primjeri sukladno očekivanju iznimno razlikuju; strast, predigra i seksualni čin predočeni su slikama koje variraju od iznimno pozitivno intoniranih (npr. fizički kontakt prikazan je kao zabava, veselje ili igra) do negativno obojenih (seksualni odnos percipiran je kao pogreška ili grijeh), strast i zaljubljenost mogu biti predočeni kao vatrena stihija ili poplava i opasnost od utapanja, seksualna nezasitnost ponekad je prikazana metaforama konzumacija hrane ili pića, a iznimno su učestali primjeri u kojima je proces zaljubljivanja i buđenja strasti u pojedincu zamišljen kao (najčešće unaprijed izgubljena) bitka.

Nakon detekcije svih erotskih izraza u zbirci, analizirat će se njihovo porijeklo. Primjeri će biti razvrstani prema sferi iz koje potječu. Kategorije koje sam tako ustanovila su redom: I – nasilje/ratovanje/ropstvo, II – veselje/radost, III – pogreška/nesreća, IV – vatra, V – tekućina ili hrana i njihova konzumacija, VI – pokušaj/uspjeh, VII – prihvaćanje/sjedinjenje, VIII – nuđenje/upotreba, IX – terminologija različitih zanimanja i X – ostalo (primjeri koji ne pripadaju nijednoj od prethodnih kategorija).

Od navedenih, fokus će se staviti na primjere kategorije I, eventualno i pojedinačne primjere iz drugih sfera ako odgovaraju zadanoj temi, tj. ako sadrže poveznicu ljubavi/erotike s nekakvim (na prvi pogled manje očitim) elementom nasilja.

U sljedećem koraku svi odgovarajući primjeri podvrgnut će se detaljnijoj analizi. Definirat će se značenje koje u kontekstu domicilnog pisma postižu (redom: seksualna želja/zaljubljenost, predigra ili seksualni čin) i provjeriti okolnosti njihova pojavljivanja.[13]

Rezultati analize bit će stavljeni u širi kontekst. Najprije će se utvrditi važnost (kvantitativna i kvalitativna) erotskih izraza povezanih uz nasilje za Alkifronovu zbirku, a zatim će se njegovi primjeri usporediti (također, kvantitativno i kvalitativno) s (eventualno) podudarnim primjerima iz zbirki drugih epistolografa, Aristeneta i Filostrata.

Konačni je cilj utvrditi je li uočena poveznica erotike i nasilja te okolnosti pojavljivanja izraza u kojima je ona evidentna obilježje književne podvrste u cjelini ili je se može smatrati specifičnim Alkifronovim doprinosom.

Glede rasporeda pisama u zbirci, povodim se izdanjem Bennera i Fobesa (1949). Jednostavnosti radi, primjeri će biti kopirani iz elektroničke baze Mousaios urednika Dumonta, D. J. i Smitha, R. M. (2002) te numeriranje redaka u citatima prati taj raspored, a ne tiskanog izdanja Bennera i Fobesa (1949)![14] Za sve prijevode i analize grčkih izraza bit će korišteno elektroničko izdanje rječnika Liddell, H. G. i Scott, R. (1940). Prijevodi svih primjera su moji vlastiti, a bit će navedeni u zagradama ili s navodnim znakovima uz grčke primjere.

2. Analiza primjera

2.1. Distribucija primjera po kategorijama

Analiza pisama dala je sljedeću distribuciju otkrivenih erotskih izraza; kategorije su poredane prema zastupljenosti primjerima:Tablica 1 Distribucija Alkifronovih erotskih izraza po kategorijama

Poredak kategorija	Kategorija – polje porijekla	Broj primjera (ukupno: 153)
1.	VII – prihvaćanje/sjedinjenje	37
2.	X – ostalo	21
3.	I – nasilje/ratovanje/ropstvo	19
4.	III – pogreška/nesreća	16
5.	II – veselje/radost	14
(5.)	VI – pokušaj/uspjeh	14
7.	IV – vatra	13
8.	V – tekućina/hrana ili konzumacija	8
(8.)	IX – terminologija različitih zanimanja	8
10.	VIII – nuđenje/upotreba	3

2.2. Erotski izrazi iz kategorije I i analiza njihove pojavnosti

Kategorija I, koja je u fokusu istraživanja potrebnog za ovaj rad, sadrži erotske izraze koji uključuju ideju nasilja, ratovanja, ranjavanja, otpora, podčinjenosti ili ropstva. Okuplja slučajeve u kojima su probuđene strasti ili seksualni kontakti među ljubavnicima prikazani kao sukob, tjelesni rezultat ratovanja (rane, bolovi, patnja) ili njegova krajnja posljedica (poraz, robovanje). Detaljna analiza pisama potvrdila je početni dojam; primjeri iz ove kategorije su brojni i iznimno važni u zbirci.

Što se vokabulara tiče, izdvojene su derivacije sljedećih glagola![15] svrstavati se u bojni red (συντάσσω), napadati, zalijetati se (ἐξάλλομαι), odbijati od sebe, braniti se (ἀντιτείνω), držati pod opsadom (ἐκπολιορκέω i πολιορκέω), grabiti (ἁρπάζω), prisiliti (ἀναγκάζω), silom svladati (βιάζομαι), podčiniti nekoga (διακρατέω), ranjen biti (βάλλω u pasivu), poražen biti (ἡττάομαι), slušati nečije naredbe (πείθω u mediju), na raspolaganju stajati nekome (ἐκκεῖμαι s dativom), u nečijem vlasništvu biti (εἰμί s genitivom) i robovati (δουλεύω).

Ukupno je 19 primjera, a iz tablice 1 vidljivo je da je ovo polje porijekla na visokom, trećem mjestu po zastupljenosti primjerima. Brojnost primjera lako je objašnjiva: Eros, bog ljubavi i strasti u grčkoj mitologiji, u književnim (i drugim umjetničkim) djelima redovito je prikazan kao bog streličar, nestašni mladić ili dječak lovac. On lukom i strijelama iz zabave ranjava smrtnike ili besmrtnike i navodi ih da se zaljubljuju jedni u druge, često bez njihove volje ili čak unatoč njihovim planovima. Uostalom, po jednoj inačici mita Eros je direktan potomak Aresa pa ne iznenađuje da je sin agresivnog boga rata u svom djelovanju u književnim djelima prikazan kao nasilnik![16]

Uočena brojnost primjera je i očekivana. Naime, prethodna slična istraživanja Filostratove, Elijanove i Aristenetove zbirke pokazala su da je kategorija izraza u kojoj su okupljeni „nasilni“ erotski izrazi bila važna za književnu podvrstu u cjelini (Hajdarević, „Umijeće varijacije“ 258–259 i 262–263)![17]

2.2.1. Primjeri kojima se prikazuje strast ili zaljubljenost

Velika većina primjera (njih ukupno 10) iskorištena je za opis buđenja strasti i/ili zaljubljenosti.

Tri (donekle podudarna) primjera prikazuju situaciju u kojoj je osobu/e porazila ili zarobila apstrakcija – sama strast. Prvi je iz 4.19.12.13: ἡττημένος μου πάθει καὶ ἔρωτι (porazila te je strast i ljubav prema meni), a drugi iz 1.16.2.5-6: καὶ ὅ ποτε γελῶν τοὺς… πάθει δουλεύοντας (ja, koji sam se nekoć smijao onima što robuju strasti). U trećem primjeru zaljubljeni muškarac je „sasvim u vlasništvu strasti“, ὅλος εἰμὶ τοῦ πάθους (1.16.2.6).

U pismu 1.22 pronalazimo dva zanimljiva primjera. U 1.22.2.2 ribar je „ranjen strijelom u srce“ – βληθεὶς τὴν καρδίαν, a iz konteksta je jasno da je streličar Eros osobno. U istom pismu (1.22.1.3-4)

saznajemo i posljedicu ranjavanja; zaljubljeni čovjek sad se „pokorava naredbama boga (sc. Erosa)“ – θεῷ… πειθόμενος.

Od prethodnih odskaču dva primjera u kojima „nasilnik“ nije apstraktni pojam (strast, želja) ni strast ili ljubav personificirana u božanstvo (Eros), već netko od krvi i mesa. U 2.6.2.2-3 osobu je „prisilila na robovanje“ sama žena u koju se zaljubio: δουλεύειν κατηνάγκασας. Gotovo identična ideja prisutna je u 4.19.18.1: διαπεπλεγμένος ὅλως ἤδη μοι. Pošiljateljica tvrdi da je „muškarac lud za njom“ koristeći pritom vokabular fizičkog napada i ozljeđivanja; διαπλήσσω u doslovnom značenju znači „udariti, raniti“, a mediopasivni oblici „poražen biti“ te naposljetku i metaforički „emocionalno zainteresiran, zaljubljen biti“![18]

Moć ženskih čari prikazana je u tri primjera kao dominacija nad muškarcima. Svakako najzanimljiviji (i najpoznatiji) primjer je iz zamišljene korespondencije komediografa Menandra i njegove ljubavnice, slavne hetere Glikere. Ona (u 4.19.18.3) vrlo samouvjereno izjavljuje da zbog svojih čari „ima snažniju vladarsku moć“ nad svojim ljubavnikom nego kraljevi: εἰμὶ παρὰ σοὶ βασιλικωτέρα![19] Sličan primjer pronalazimo u 4.16.6.3; žene „nadama podčinjavaju svoje ljubavnike“, ταῖς ἐλπίσι διακρατεῖν τοὺς ἐραστάς. Naposljetku, primjer koji u ovoj kategoriji sadrži glagol najdirektnije povezan s ratovanjem pronašla sam u 4.16.3.8, αὐτὸν τοῖς αὐλοῖς ἐκπολιορκήσω, što bi u doslovnom prijevodu značilo: „svojim sviranjem frule držat ću ga pod opsadom“![20] Ne iznenađuje da su sve tri ove žene ratnice redom hetere; u cijeloj Alkifronovoj zbirci prikazane su kao odlučnije i nasrtljivije (naravno, i seksualno uspješnije) od ostalih žena![21]

Svi dosad promatrani primjeri opisa seksualne želje imaju važnu zajedničku odrednicu: bez obzira na to tko ili što je dominirajući agens (Eros, osoba ili apstraktni pojam), „žrtve nasilja“ redom su muškarci.

2.2.2. Primjeri kojima se prikazuje predigra

U dva primjera glagoli ove kategorije korišteni su za opis ljubavne predigre između Menandra i Glikere (pismo 4.18). Naravno, Alkifronov izbor „nasilnih“ izraza pritom ne sugerira stvarno nasilje nad heterom, već demonstrira snagu Menandrove strasti i ljubavi prema njoj. U prvom slučaju (4.18.14.1-3), inače „nasilan“ glagol ἁρπάζω, „zgrabiti“, stvara pomalo komičnu sliku jer se aludira

da Glikera njegovom poljupcu neće moći odoljeti: ἐὰν δὲ διοργισθῇ τί μοι Γλυκέρα, ἅπαξ αὐτὴν ἁρπάσας κατεφίλησα (ako se Glikera rasrdi na mene zbog nečega, zgrabit ću je i poljubiti), a slika se nastavlja (u 4.18.14.3) u istom tonu korištenjem glagola βιάζομαι, „prisiliti“, „silom svladati“: ἂν ἔτι ὀργίζηται, μᾶλλον αὐτὴν ἐβιασάμην (ako se i dalje bude ljutila, uhvatit ću je čvršće).

2.2.3. Primjeri kojima se aludira na seksualni odnos ili nastojanje da se on ostvari

Konstantno se u znanstvenoj literaturi naglašava Aristenetova iznimna „stidljivost“ u opisima gotovo svega erotskoga, a naročito samih seksualnih odnosa;[22] što me navelo na očekivanje da će Alkifronova zbirka po tom pitanju biti drugačija. Međutim, istraživanje je pokazalo da Alkifron još rjeđe od njega spominje fizičke (a pogotovo seksualne) kontakte, a i ti su opisi manje direktni nego Aristenetovi i svode se uglavnom na aluzije koje bih nazvala logičkima![23] Pronađeno je svega sedam erotskih izraza kojima se opisuje seksualni čin ili je iz konteksta pisama jasno da on slijedi, podrazumijeva se ili planira.

Suprotno svim prethodno izdvojenim primjerima, u tri slučaja glagoli iz ove kategorije povezani su uz doista nasilan seksualni odnos. U pitanju je silovanje žene ili njegovo planiranje. Ples jedne od hetera na zabavi bio je toliko zavodljiv i izazovan da je „Pan zamalo… navalio na njezinu stražnjicu“, tj. ὀλίγου ὁ Πὰν ἐδέησεν… ἐπὶ τὴν πυγὴν αὐτῆς ἐξάλλεσθαι u 4.13.12.3![24] Pošiljateljica pisma 2.35 najprije korištenjem ratničke terminologije opisuje pripreme za silovanje – νέων ἀγερώχων ἐπ' ἐμὲ συντεταγμένων (doslovno: mladići su se svrstavali protiv mene u bojni red) u 2.35.1.4-5, a zatim (u 2.35.3.3-4) saznajemo da se silovanje (za razliku od prethodna dva primjera) i ostvarilo: αἰδοῦμαι εἰπεῖν… τί παθεῖν ἐπηνάγκασε (stidim se reći… što su me natjerali pretrpjeti)![25] Očekivano, u oba pisma nasilnik je muškarac (ili skupina muškaraca), a (potencijalna) žrtva je žena![26]

U 3.26.2.5 susrećemo upornog preljubnika koji „drži kuću pod opsadom“; μοιχὸς πολιορκεῖ τὴν οἰκίαν. Glagol πολιορκέω već smo ranije susreli, ali u posve drugom kontekstu; u 4.16.3.8 njime se aludiralo na zavodljivost hetere;[27] dok u ovom slučaju oslikava upornost, stalnu fizičku prisutnost

te, u konačnici, ljubavni uspjeh preljubnika. U 3.28.3.4-5 hetera „odvraća od sebe mladića“, tj. uskraćuje mu svoje usluge – τῷ μειρακίῳ δὲ ἔτι ἀντιτείνεται.

U preostala dva primjera koncept posjedovanja kao nadmoći nad ženskim osobama primijenjen je za postizanje istoga značenja, seksualne dostupnosti. U 3.22.2.1-3 pošiljatelj tvrdi da „hetere trebaju pripadati svima i biti na raspolaganju svima koji ih žele“ (cf. τὰς ἑταίρας δὲ δεῖν εἶναι πάντων ἀναφανδὸν καὶ πᾶσιν ἐκκεῖσθαι τοῖς βουλομένοις), dok onaj u 4.11.3.3 sličan stav dodatno precizira, tvrdeći da ih u svome vlasništvu ima „tko (sc. najviše novaca) daje“ (ἀεὶ τοῦ διδόντος).[28]

2.3. Ostali dijelom odgovarajući primjeri i analiza njihove pojavnosti

Detektirala sam nekoliko primjera koji potječu iz drugih polja porijekla (tj. kategorija), a ipak sadrže indirektnu vezu strasti, zaljubljenosti ili seksualnog odnosa s idejom nasilja ili nadmoći. Među njima najzanimljivijim smatram metaforičke i metonimijske slike stvorene vokabularom različitih zanimanja. U dva slučaja riječ je o pomorskoj terminologiji![29] Neobičniji od njih je 1.16.1.7-8 u kojem je strast percipirana kao tekućina: τὸ νῆφον ἐν ἐμοὶ συνεχῶς ὑπὸ τοῦ πάθους βυθίζεται (razumni dio mene stalno je potopljen strašću).[30] Još jedan primjer istoga porijekla prikazuje sličnu opasnost od brodoloma i/ili utapanja. U 1.16.1.6-7 ljubav je posve obuzela ribara i skrenula ga s ispravnog kursa plovidbe: ἔρως με οὐκ ἐᾷ παρεμπεσὼν ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ κυβερνᾶσθαι (ljubav ne dopušta da me vodi razum). Ideju (životne) opasnosti zaljubljenog mladića i potpune dominacije strasti nad njim sadrži i primjer s legislativnom terminologijom u 3.31.2.4-5: πρὶν ἢ κρι θῆναι τοῖς πόθοις (prije nego mi presude strasti).

1.6.3.4-5, παραγκωνίσασθαι τοὺς ἀντεραστὰς βουλόμενος (želiš izgurati (laktom) ljubavne rivale), ne sadrži, doduše, glagol koji bi iskazivao nužno ideju nasilja, ali opisano metaforičko „guranje laktom“ podrazumijeva želju za dominiranjem![31]

Smatram da je prethodnima potrebno pribrojiti i primjere u kojima se osobe percipiraju kao nečije vlasništvo ili seksualni objekti. Dvaput je objektificiran muškarac, a jednom žena. U 1.6.2.7 heterina nezasitnost za (ovdje: jestivim) poklonima izjednačena je s njezinim pretjeranim seksualnim

apetitom: ἀναλοῖ Χαρύβδεως δίκην (proždire poput Haribde). Sličnu situaciju prikazuje i 2.31.2.3-4: ὅλον σε αὐτοῖς ἀγροῖς καταπιοῦσα (nakon što te progutala skupa s farmom). Smatram da u oba ova slučaja glagoli konzumacije, povezani s heterama i percepcijom njihova ponašanja, vjerno oslikavaju nemoć druge strane, tj. muškaraca koji su s njima u vezi i u njih su zaljubljeni.[32] Suprotnu sliku prikazuje 4.17.7.6 u kojemu pronalazimo lovačku terminologiju: ἔξελθε' φησίν 'ἐκ τῆς ἐμῆς μοναγρίας (izađi iz mog lovišta); u navedenom primjeru seksualni objekt je žena.

3. Kontekst književne vrste

Iz tablice 1 bilo je jasno da je kategorija I (nasilje/ratovanje/ropstvo) pri vrhu ljestvice po važnosti za Alkifronovu zbirku; pronađeno je ukupno 19 primjera, što daje postotak zastupljenosti od oko 12 %. U prethodnom poglavlju analizirala se njihova pojavnost u zbirci, a sada je potrebno dobivene rezultate staviti u kontekst književne vrste kojoj zbirka pripada kako bi se uočile podudarnosti ili moguća odstupanja Alkifronovih primjera od primjera drugih epistolografa.

Budući da Elijanova zbirka sadrži svega 20 pisama, a uz to je znanstvenici uglavnom ocjenjuju kao neoriginalnu i osrednje uspjelu imitaciju Alkifronove, isključena je iz analize te se u obzir uzimaju podaci dobiveni istraživanjem Filostratove i Aristenetove.

Preglednosti radi rezultati će biti smješteni u tablicu; fokus je na primjerima iz kategorije I, ali su pridodani i dijelom odgovarajući primjeri iz ostalih (za sve tri zbirke).Tablica 2 Erotski izrazi s idejom sukoba i nadmoći (Alkifron, Filostrat i Aristenet)

	Alkifron	Filostrat	Aristenet
Ukupan broj erotskih izraza	153	112	282
Broj primjera kategorije I	19	21	47
Postotak zastupljenosti kategorije I	12,4 %	18,7 %	16,6 %
Ostali primjeri s idejom dominacije	7	3	27
Postotak zastupljenosti ostalih primjera	4,5 %	2,7 %	9,6 %
Ukupno – primjeri s nasiljem/dominacijom	16,9 %	21,4 %	26,2 %

3.1. Interpretacija rezultata – primjeri kategorije I u sve tri zbirke

Kao što je vidljivo iz tablice 2, erotski izrazi porijeklom iz kategorije I važni su u sve tri zbirke. Pritom brojem primjera Alkifronova znatno zaostaje, a najbogatija je Aristenetova. Međutim, Aristenet je u izrazu općenito mnogo slikovitiji (i, dodala bih, maštovitiji) što je vidljivo iz ukupnog broja primjera koje njegova zbirka nudi;[33] pa postotcima prednjači Filostratova zbirka. Podudaran je rezultat analize i ako uzmemo u obzir i dodatne primjere (iz drugih kategorija). Dakle, Alkifronova zbirka pokazuje najmanji „dug“ erotskim izrazima u kojima je sadržana direktna ili indirektna ideja nasilja, sukoba ili općenite dominacije.

Jezična analiza pokazuje znatne podudarnosti na polju vokabulara u erotskim izrazima iz kategorije I.[34] Za ilustraciju sve tri zbirke sadrže neke gotovo identične primjere upotrijebljene na sličan način poput: osvojiti, u nečijem vlasništvu biti, pokoravati se, služiti. Te se podudarnosti mogu objasniti (pretpostavljenim) utjecajem Alkifronove zbirke na ostale, ali daju naslutiti i da su se autori vjerojatno koristili istim književnim predlošcima pri radu. S druge strane dublja analiza pokazuje da je svaki od autora ponudio i svoja remek-djela, tj. izraze iz ove kategorije koji su specifični samo za njegova pisma. Među uspjelije Alkifronove slike svakako bih izdvojila „držanje pod opsadom“, naročito zato što je uočena varijacija pri njegovu korištenju; jednom označava zavodljivost hetere i moć njezinih čari, a na drugom mjestu upornost muškarca u zavođenju (koja je naposljetku nagrađena). Filostratovi primjeri pokazuju veću sklonost prema mazohističkim opisima, ali i upotrebi imenskih izraza umjesto glagolskih (npr. strast je „tiranija“ ili „čudnovato zarobljenje“). Iako je jasno da je kategorija I upravo u njegovu slučaju razmjerno najvažnija, glavna je mana njegove zbirke znatna repetitivnost u izrazu. Aristenetove primjere smatram najuspjelijima i najraznovrsnijima.

Analiza korištenja erotskih izraza kategorije I (tj. postignutih značenja) pokazuje također podosta sličnosti. U sve tri zbirke izrazi porijeklom iz ove kategorije pokrivaju tri različita značenjska polja: koriste se za opise zaljubljenosti i strasti (što je najčešći slučaj u svim zbirkama), tjelesnih kontakata među ljubavnicima koji se mogu smatrati predigrom ili seksualnih odnosa (njihova planiranja, aluzije da slijede ili se podrazumijevaju kao sastavni dio prirode odnosa para).

U svim zbirkama najveći broj primjera otpada na opise strasti ili zaljubljenosti (Alkifron: 10 od 19, Filostrat:16 od 21, Aristenet: 29 od 47). Od tih primjera “nasilnici” u sve tri zbirke mogu biti: Eros

(ponekad u pluralu), osoba u koju je pošiljatelj/ica zaljubljen/a (ponekad i pojedini dio tijela te osobe, npr. oči) ili apstrakcija (strast ili ljubav sama, ljepota i sl.). Različita je prevlast „nasilnika“ u zbirkama. Aristenet preferira božanstvo u toj ulozi (u 20 od 29 primjera), Filostrat osobu (u 10 od 16), a Alkifron ih koristi podjednako. U primjerima u kojima je „nasilnik“ osoba samo Alkifron oba takva primjera povezuje isključivo uz žene, dok su u druge dvije zbirke „nasilnici“ obaju spolova. Nadalje, u sve tri zbirke tendencija je da su „žrtve“ zaljubljenosti i strasti muškarci; u Alkifronovoj u svim primjerima, u Filostratovoj u svima osim dva, a u Aristenetovoj u 18 od 29 slučajeva. Kad je nasilnik Eros,[35] samo u Alkifronovoj zbirci žrtve su uvijek muškoga spola, a u druge dvije spolovi su više-manje podjednako zastupljeni u toj ulozi; u Filostratovoj je omjer 1 : 1, a u Aristenetovoj 12 : 8 u korist muškoga spola.[36] Kad je nasilnik osoba, samo su u Aristenetovoj muškarci i žene dominantni i submisivni podjednako (po tri primjera), a u druge dvije češće dominiraju žene (Alkifron oba slučaja, Filostrat 6 : 4). Kad god je neka apstrakcija prikazana kao nadmoćna sila, njezine su žrtve muškarci (u sve tri zbirke).

Malobrojni primjeri iz ove kategorije u značenju opisa predigre (dva Alkifronova i jedan Aristenetov) povezani su uz aktivnost na strani muškarca, a žena je njegov objekt.

Sukladno očekivanju pri opisima seksualnih odnosa (ostvarenih ili pomišljenih) kao nasilnici su češće prikazani muškarci (Alkifron 6 od 7, Filostrat 3 od 5 i Aristenet 11 od 15). U Alkifronovoj i Filostratovoj zbirci pritom su uglavnom muškarci prikazani kao objekti ili žrtve (u Alkifronovoj u 6 od 7, u Filostratovoj u 4 od 5 primjera),[37] a u Aristenetovoj žrtve su češće žene (u 10 od 17).

3.2. Interpretacija rezultata – primjeri iz drugih kategorija u sve tri zbirke

Analiza pojavnosti primjera koji potječu iz drugih kategorija, a sadrže ideju nasilja aktera pisma nad nekime ili nasilja koje akter trpi, pokazala je uzajamne poveznice unutar književne vrste. U svim zbirkama pronašla sam primjere posve podudarne Alkifronovim „pomorskim“ metaforama i metonimijama: osim zajedničkog motiva opasnosti u kojoj se nalazi zaljubljena osoba, prikazana kao posve nemoćna u borbi s olujom i valovima na pučini, zajednička odrednica je i to što je u svim detektiranim primjerima potencijalni utopljenik uvijek muškarac (pronađena su četiri primjera kod

Aristeneta i tri kod Filostrata). Objektificirani (najčešće konzumnim ili lovačkim/ribolovnim rječnikom) mogu biti i muškarci i žene, ali slike tog tipa autori koriste u različitoj mjeri. Aristenet najčešće; devet je puta u njegovoj zbirci objektificirana žena, dva puta muškarac. Alkifron je, vidjeli smo, stvorio tri podudarna primjera (dvaput je objekt muškarac), a Filostrat jedan.

4. Zaključak

U fokusu istraživanja bili su Alkifronovi erotski izrazi (metafore, metonimije, eufemizmi i sl.) u kojima je sadržana ideja nasilja, ratovanja, ranjavanja, otpora, podčinjenosti ili ropstva. Rezultati su pokazali da su erotski izrazi iz ove kategorije brojni i iznimno važni za zbirku; pronađeno ih je ukupno 19 i treći su po redu po zastupljenosti (čine više od 12 % svih primjera). Sadrže ih sve četiri knjige zbirke, ali su znatno učestaliji u zadnjoj (Pisma hetera, osam primjera).[38] Izrazi koji su analizirani su: svrstavati se u bojni red (συντάσσω), napadati (ἐξάλλομαι), braniti se (ἀντιτείνω), držati pod opsadom (ἐκπολιορκέω i πολιορκέω), grabiti (ἁρπάζω), prisiliti (ἀναγκάζω), silom svladati (βιάζομαι), podčiniti nekoga (διακρατέω), ranjen biti (βάλλω u pasivu), poražen biti (ἡττάομαι), slušati nečije naredbe (πείθω u mediju), na raspolaganju biti nekome (ἐκκεῖμαι s dativom), u nečijem vlasništvu biti (εἰμί s genitivom) i robovati (δουλεύω). Pokrivena su tri značenjska polja: opis strasti ili procesa zaljubljivanja, predigra i seksualni odnos. Najveći broj detektiranih primjera otpada na opise zaljubljenosti i strasti (10), predigru se ovakvom terminologijom opisuje rijetko (dva primjera), dok se na seksualne kontakte među akterima ovakvim izrazima aludira nešto češće (sedam primjera).

Pri detaljnoj analizi Alkifronovih opisa procesa zaljubljivanja i buđenja strasti otkrivene su tri bitne činjenice. Nema primjera u kojima se sukob percipira kao unutarnji osjet u pojedincu, npr. kao borba između njegova srca i uma, već je nadmetanje i ratovanje redovito smješteno izvan njega.[39] Nadalje, „neprijatelji“ ili „nasilnici“ mogu biti različiti. Pojedinac u tri slučaja „ratuje“ protiv strasti (jednina ili množina), dvaput protiv osobe u koju se zaljubio, dvaput protiv personificirane ljubavi, tj. samog Erosa, a u tri primjera čin zavođenja prikazan je kao vladavina žena nad muškarcima. Naposljetku, kuriozitet je da su sve opisane žrtve procesa zaljubljivanja muškarci bez obzira na to tko „nasilnik“ bio.

U opisima predigre izrazi kojima bi se moglo aludirati i na stvarno fizičko nasilje (korišteni su glagoli „zgrabiti“ i „prisiliti“) upotrijebljeni su na nenasilan način, tj. s ciljem naglašavanja strastvenosti fizičkoga odnosa.

Međutim, u zbirci mogu biti iskorišteni i drugačije. U opisima samog seksualnog čina u tri slučaja nasilje na koje se aludira je i stvarno nasilje – silovanje žene dvaput se planira (u pismima 4.13 i 2.35), a jednom i ostvaruje (2.35). U ostalim primjerima ovog značenjskog polja aludira se na ostvarenje željenog seksualnog odnosa upornošću (opisom „opsade“ heterine kuće), ženino odbijanje muškarca te objektifikaciju žena; one su „na raspolaganju“ i „pripadaju“![40]

U prethodnim primjerima ideja nadmetanja i nadmoći je direktna. Izdvojila sam i dodatnih sedam primjera iz drugih kategorija porijekla jer im je zajednička odrednica također (indirektan) koncept nadmoći ili posjedovanja. U dva primjera s pomorskom terminologijom zaljubljeni muškarci prikazani su kao posve nemoćni mornari u oluji, a strast je nadmoćna sila koja ih polijeva ili baca s kursa plovidbe. Ideju životne opasnosti prikazuje i primjer s legislativnim vokabularom; ponovno je strast prikazana kao opasnost koja bi mogla muškarcu „presuditi“, odnosno usmrtiti ga. U jednom slučaju guranje laktovima označava pokušaj nadvladavanja rivala. Preostala tri primjera sadrže terminologiju konzumacije (hrane ili pića) i lova iskorištenu za opis zavođenja i pokušaja ostvarenja seksualnog odnosa. Dvaput su objektificirani muškarci (nemoćni protiv monstruma hetera, koje proždiru i njih i darove koje im donose), a u jednom slučaju žena.

Od tri promatrane zbirke istraživanjem je utvrđeno da upravo Alkifronova iskazuje najmanji „dug“ erotskim izrazima s idejom nasilja, sukoba ili dominacije.

Nakon što su rezultati istraživanja erotskih izraza iz kategorije I stavljeni u kontekst književne vrste, iskristalizirale su se bitne sličnosti i razlike među zbirkama. Preglednosti radi navest ću ih odvojeno. Slijede sličnosti:[41]

znatne podudarnosti na polju vokabulara (ali je i svaki od autora unio svoje varijacije)

izrazi kategorije I distribuirani su u tri značenjska polja: zaljubljenost/strast, predigra ili seksualni odnosi

najveći broj primjera otpada na opise strasti ili zaljubljenosti (Alkifron 10 od 19, Filostrat 16 od 21, Aristenet 29 od 47)

"nasilnici" u sve tri zbirke su: Eros, osoba ili apstrakcija

tendencija je da su „žrtve" zaljubljenosti i strasti muškarci (Alkifron – svi primjeri, Filostrat – svi osim dva, Aristenet 18 od 29)

primjeri iz ove kategorije rijetko se koriste za opise predigre, a takvi su povezani uz aktivnost na strani muškaraca

pri opisima seksualnih odnosa „nasilnici" su češće muškarci (Alkifron 6 od 7, s tim da su u tri primjera i stvarni nasilnici, silovatelji, Filostrat 3 od 5, Aristenet 11 od 15).

primjeri iz ostalih kategorija korišteni su na podudaran način: potencijalni utopljenik koji se bori za život uvijek je muškarac, objektificirani (konzumnom i lovačkom metaforikom) mogu biti i muškarci i žene itd.

Najznačajnije razlike koje sam uočila su:

različita je prevlast „nasilnika" u zbirkama; Aristenet preferira božanstvo u toj ulozi (u 20 od 29 primjera), Filostrat osobu (u 10 od 16), a Alkifron ih koristi podjednako

u primjerima u kojima je „nasilnik" osoba samo Alkifron oba takva primjera povezuje isključivo uz žene, dok su u druge dvije zbirke „nasilnici" obaju spolova

kad je „nasilnik" Eros, samo u Alkifronovoj zbirci „žrtve" su uvijek muškoga spola

samo su u Aristenetovoj zbirci pri opisima seksa „žrtve" češće žene (10 od 17).

U radu je dokazano i primjerima ilustrirano da su „nasilni" izrazi važan element slikovitog izražavanja i Alkifrona i njegovih kolega epistolografa, Filostrata i Aristeneta.

Kao što je očekivano, uočene su mnoge paralele, čije se postojanje pripisalo podjednako Alkifronovu utjecaju na autore nasljednike i (pretpostavljenim) konvencijama žanra koje su poticale intertekstualno korištenje ustaljenog izbora književnih izvora.

S druge strane analiza erotskih izraza pokazala je i znatne varijacije od zbirke do zbirke, a upravo riječ varijacija najbolje ukratko opisuje stvaralački proces Alkifrona (i njegovih kolega) u grčkoj

književnoj podvrsti koja se donedavno, zbog loše istraženosti i duge znanstvene zanemarenosti, smatrala i derivativnom i inter se imitativnom.

Bibliografija

Arnott, W. Geoffrey. “Pastiche, Pleasantry, Prudish Eroticism. The Letters of Aristaenetus”. Yale Classical Studies 27 (1982): 291–320. Print.

Benner, A. R. i F. H. Fobes, trans. The Letters of Alciphron, Aelian and Philostratus. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1949. Print.

Bonner, Campbell. “On Certain Supposed Literary Relationships, I“. Classical Philology 4.1 (1909): 32–44. Print.

Bonner, Campbell. “On Certain Supposed Literary Relationships, II“. Classical Philology 4.3 (1909): 276–90. Print.

Carugno, Guido. “Alcifrone nei suoi rapporti con Longo e il mondo bucolico“. Giornale Italiano di Filologia 8 (1955): 153–59. Print.

Dihle, Albrecht. Greek and Latin Literature of the Roman Empire: from Augustus to Justinian. London: Routledge, 1994. Print.

Dumont, Darl J. i Randall M. Smith (ur.) Mousaios database. Release A. 2002. Digital file.

Funke, Melissa. “Sexuality and Gender in Alciphron´s Letters of Courtesans.” Magistarska disertacija. University of British Columbia, 2002. Print.

Funke, Melissa. “Female Sexuality in Longus and Alciphron”. Narrating Desire: Eros, Sex, and Gender in the Ancient Novel. Ur. Futre Pinheiro, Marília P., Skinner, Marilyn B. i Froma I. Zeitlin. Berlin, Walter de Gruyter, 2012. 181–96. Print.

Granholm, Patrik. Alciphron. Letters of the Courtesans. Uppsala: Uppsala Universitet, 2012. Print.

Hajdarević, Sabira. „Umijeće varijacije u Aristenetovim Ljubavnim pismima“. Doktorska disertacija. Sveučilište u Zadru, 2013. Print.

Hajdarević, Sabira. “Grčke fikcionalne zbirke pisama u kontekstu; čimbenici razvoja i obilježja književne (pod)vrste”. Latina et Graeca 26 (2015): 9–24. Print.

Hajdarević, Sabira. “The Originality of Alciphron's Erotic Metaphors and their Value as Evidence of (Dis)Unity of his Work“. The Letters of Alciphron: to be or not to be a work – Les Lettres d'Alciphron: la possibilité d'une œuvre, 11. 6. 2016., Université Nice Sophia Antipolis, Nica, Francuska. Izlaganje na znanstvenoj konferenciji.

Hajdarević, Sabira. “The World of Erotic Metaphors of Alciphron and Aristaenetus”. 9th Annual International Conference on Literature, 7. 6. 2016., ATINER, Titania Hotel, Atena, Grčka. Izlaganje na znanstvenoj konferenciji.

“Hetairai“. Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft (RE). Vol. 8.2. Stuttgart: J. B. Metzler, 1913. Print.

Hodkinson, Owen. „Brief Encounters: Studies in the Letters of Alciphron, Aelian, and Philostratus“. Doktorska disertacija. University of Oxford, 2009. Print.

Hodkinson, Owen, Patricia Rosenmeyer i Evelien Bracke (ur.). Epistolary Narratives in Ancient Greek Literature. Leiden i Boston: Brill, 2013. Print.

König, J. “Alciphron’s Epistolarity“. Ancient Letters: Classical and Late Antique Epistolography. Ur. Morello, Ruth i A. D. Morrison. Oxford: Oxford University Press, 2007. 257–82. Print.

Lesky, Albin. Povijest grčke književnosti. Preveo Zdeslav Dukat. Zagreb: Golden Marketing, 2001. Print.

Liddell, Henry George i Robert Scott. A Greek-English Lexicon. Oxford: Clarendon Press, 1940. E-book.

Novaković, Darko. “Fabularni oblici u antičkoj epistolografiji”. Latina et Graeca 20 (1982): 69–85. Print.

Roman, Luke i Monica Roman (ur.) Encyclopedia of Greek and Roman Mythology. New York: Facts on File Inc., Infobase Publishing, 2010. Print.

Rosenmeyer, Patricia. Ancient Epistolary Fictions. The Letter in Greek Literature. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. Print.

Rotter, H. Erotika bei Aristainetos und seinen Vörgangern. Doktorska disertacija. Wien, 1938. Print.

Santini, Laura. „Tra filosofi e parassiti: l'epistola III 19 di Alcifrone e i modelli lucianei". Atene e Roma 40 (1995): 58–71. Print.

Schepers, Menno Antonius. Alciphronis rhetoris epistularum libri iv. Leipzig: Teubner, 1901. Print.

Suarez de la Torre, Emilio. "La epistolografia Griega". EClas 83 (1979): 19–46. Print.

Trapp, Michael. Greek and Latin Letters. An Anthology with Translation. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. Print.

Treu, Kurt. Alkiphron/Älian: Aus Glykeras Garten. Briefe von Fischern, Bauern, Parasiten, Hetären. Leipzig: Philipp Reclam, 1982. Print.

Zanetto, G. Alcifrone, Filostrato, Aristeneto. Lettere d'amore. Milano: BUR Biblioteca Univ. Rizzoli, 2005. Print.

[1] Aristenet je živio u 5. ili 6. stoljeću. Autor je Ljubavnih pisama, a Alkifrona, svog književnog uzora, odabrao je za pošiljatelja pisma 1.5, vjerojatno želeći mu na taj način priznati književni „dug“ i odati mu počast.

[2] Kako navodi Lesky (844-45), prateći donekle prihvaćeni kronološki redoslijed, ostali pripadnici (pod)vrste bili su: Lezbonaks (vjerojatno najraniji, živio u 2. st.), Elijan (2. ili 3. st.), Filostrat (također 2. ili 3. st.), Zonej i Meleserm (obojica su spomenuta samo u leksikonu Suda, a vrijeme njihova života nam ostaje nepoznanica), Aristenet (vjerojatno 6. st.) i Teofilakt (7. st.). Do nas su došle samo Alkifronova, Elijanova, Filostratova, Aristenetova i Teofilaktova zbirka.

[3]U izdanju Marcusa Musurusa, uz Filostratovu i Elijanovu zbirku, skupnoga naslova Ἐπιστολαὶ διαφόρων φιλοσόφων, ῥητόρων, σοφισττῶν ἕξ πρὸς τοῖς εἴκοσι. Za potrebe ovog rada smatram nepotrebnim prikazati postupan rast korpusa Alkifronove zbirke i ukazati na razlike među rukopisima; odličnu shemu sadrži izdanje Bennera i Fobesa (18–31).

[4] Podjela u četiri tematske cjeline uobičajena je od Schepersova izdanja iz 1901. Ne znamo je li bila Alkifronova ideja ili je nastala naknadno u prepisivačkoj praksi. U svakom slučaju, tematske i druge poveznice među pojedinim skupinama pisama bi i u njihovu drugačijem rasporedu u zbirci bile posve očite i pozivale bi na skupno tumačenje.

[5] Naravno, Alkifron nije jedini pisac svoga vremena fokusiran na niže društvene slojeve niti jedini sklon minijaturističkome pristupu; njegov kolega epistolograf Elijan piše Pisma seljaka, a Lukijan Razgovore hetera.

[6] Neodgovorena pisma obilježje su književne podvrste u cjelini (vjerojatni cilj je pokušaj pojačavanja književnog dojma izazivanjem mašte čitatelja). Češće odgovore pronalazimo samo u 4. knjizi (Pisma hetera), u kojoj su pisma češće i tematski povezana: ista osoba (hetera Bakhida) šalje tri pisma (3, 4 i 5), a prima dva (2 i 14), Taida šalje pisma 7 i 8, prvih pet pisama opisuje isti događaj iz perspektive različitih pošiljatelja, a Menandar i Glikera međusobno razmjenjuju ljubavna pisma (18 i 19).

[7] Rezultat je to prvenstveno razvoja ove književne vrste. Njezin začetak pronalazimo u upotrebi pisama kao retoričkih vježbi pisanja u školama. Moguć je i utjecaj prevladavajućih kulturnih

smjernica u vremenu nastanka vrste (Druga sofistika), a možda i osobnih etičkih normi autora na sadržaje zbirki. Usp. Arnott (312).

[8]Aristenetova i Filostratova zbirka naslovima (Ἐπιστολαὶ ἐρωτικαὶ) aludiraju da u cijelosti imaju ljubavnu tematiku, iako je to u Filostratovoj zbirci slučaj samo s otprilike polovinom njezinih pisama.

[9] Još uvijek nema zadovoljavajućeg objašnjenja zašto Alkifron posve zaobilazi i muške i ženske homoseksualne odnose u svojim pismima, kao i Elijan i Aristenet, dok ih Filostrat uključuje u svoju zbirku.

[10] Slikoviti rječnik nipošto ne smatram (niti ga treba smatrati) tek tehničkim sredstvom kojim se nadomješta (u ovoj zbirci nedopušteni) direktni izrazi. Metaforička sredstva su snažno i efektno oruđe pisaca svih književnih vrsta, ali i jezika u cjelini.

[11] Smatram važnim naglasiti da je intertekstualnost iznimno važna odrednica grčke fikcionalne epistolografije u cjelini; zbirke svih autora prožete su citatima i parafrazama ranijih književnih djela, stoga je i (erotska) metaforika (dakle, i izrazi koji su u fokusu ovoga rada te poveznica nasilja i Erosa) dijelom svakako naslijeđena od ranijih autora te je treba promatrati u širem kontekstu cijele grčke književnosti. Detaljna intertekstualna analiza Alkifronovih pisama (pa i erotskih izraza) bit će zadatak nekog od budućih radova. Dosadašnja istraživanja među glavne njegove izvore izdvajaju (redom po kriteriju važnosti): Lukijana (ako se svrstamo na stranu onih koji smatraju da je njegov rad prethodio Alkifronovu, a ne obrnuto), Menandra, Platona, Homera (Odiseja, nešto rjeđe Ilijada), Euripida, Teokrita, Aristofana, Plutarha, Hesioda, romanopisce itd. Odjeci jampskih trimetara u pojedinim pismima daju zaključiti da bi bolja očuvanost djela Nove komedije dodatno potvrdila i povećala Alkifronov „dug“ komediografima. Sažete osvrte na Alkifronove posudbe moguće je pronaći u komentarima uz izdanja zbirke (npr. Benner i Fobes 38–341), odnosom prema komediji bavio se W. Volkmann (Studia Alciphronea I., De Alciphrone Comoediae Imitatore; unatoč zastarjelosti dijela podataka (1886) disertacija je i dalje važna polazna točka za istraživanja), pitanje međuovisnosti Alkifrona i Lukijana detaljno istražuju Bonner, C. (1909) i Santini, L. (1995), a autorove posudbe iz romana i bukolske poezije istraživao je Carugno, G. (1955).

[12] Alkifronova stilistička sredstva dijelom su ranije analizirana u neobjavljenoj doktorskoj disertaciji S. Hajdarević (2013) te u izlaganjima na međunarodnim znanstvenim konferencijama u

Nici (podnesak: „The Originality of Alciphron's Erotic Metaphors and their Value as Evidence of (Dis)Unity of his Work“) i Ateni (podnesak: „The World of Erotic Metaphors of Alciphron and Aristaenetus“) u lipnju 2016. U ovom radu naslanjam se i na rezultate tih analiza.

[13] Budući da je fokus ovog istraživanja na porijeklu i upotrebi erotskih izraza te njihovim mogućim značenjima (koja ovise o kontekstima njihovih „domicilnih“ pisama), izrazi neće dalje biti razvrstavani niti promatrani pojedinačno po skupinama (metafore, metonimije, eufemizmi itd.).

[14] Ipak, podudarnost redaka vrlo je velika jer oba izdanja relativno vjerno prate Schepersovo (1901).

[15] Posloženi su po zamišljenom „kronološkom“ redoslijedu, od onih koji označavaju pripremne faze bitke do, u konačnici, opisa njezinih posljedica (tj. poraza).

[16] Nekoliko je inačica njegova porijekla. Hesiod u Postanku bogova smatra ga jednim od primordijalnih božanstava, sinom Kaosa. Druge inačice kao roditelje spominju Afroditu i Aresa ili glasnicu bogova Iridu i boga zapadnog vjetra Zefira. U literaturi se ponekad pojavljuje i kao skupina božanstava. Njegove strijele djeluju na smrtnike i besmrtnike podjednako (čak je i Had bio njegovom žrtvom, što je rezultiralo strašću prema Perzefoni), izazivajući i uzvraćenu i neuzvraćenu ljubav. Usp. Roman, L. i Roman, M. (2010), s. v. Eros, 158–60.

[17] Na ovom mjestu smatram potrebnim objasniti i apsolutnu prevlast kategorije VII (prihvaćanje/sjedinjenje) – gotovo svi primjeri (točnije, 31 od 37) su iz 4. knjige koja prikazuje ostvarene seksualne i ljubavne odnose s heterama pa je, očekivano, povećan i broj opisa fizičkog sjedinjenja ljubavnika. Brojnost primjera koji su ostali nesvrstani (kategorija X) mogla se smanjiti njihovim međusobnim grupiranjem i uvođenjem dodatnih kategorija. Međutim, to bi zakompliciralo analizu i učinilo tablicu manje preglednom, pa se od tog poteza odustalo.

[18]Usp. Liddell, H. G. i Scott, R. (1940), s.v. διαπλήσσω i πλήσσω. U navedenom primjeru (glagol u nominativu jednine muškoga roda participa perfekta mediopasivnog) dativ koji slijedi (μοι) izriče vršitelja radnje. Doslovni prijevod bi bio: „udaren si od mene“, tj. „ja sam te udarila/porazila“.

[19] Aludira se na Menandrovo oklijevanje oko odlaska na dvor egipatskog vladara Ptolemeja Sotera. U 4.18 Menandar saopćava Glikeri da je dobio pismo u kojem ga se poziva u Egipat, no ići

će samo ako ona misli da bi trebao i ako mu odluči praviti društvo. Odluka je posve u heterinim rukama, odatle njezina samouvjerenost.

[20]Glagol je sastavnica imenica πόλις (grad) i ἕρκος (utvrda, obrambeni zid, obrana).

[21] Usporedba (seksualne) aktivnosti žena u zbirkama drugih epistolografa, Aristeneta i Filostrata, pokazuje da je asertivnost hetera odrednica podvrste u cjelini, s tim da je vjerojatno preuzeta iz drugih književnih vrsta. Usp. Hajdarević, „Umijeće varijacije“ 237–44 (Aristenet), 263 (Filostrat) te 259 i Funke, “Sexuality and Gender” 60–102 o Alkifronovoj zbirci. Naravno, ta je činjenica usko povezana uz karakteristike i potrebe heterskoga zanimanja, ali i činjenicu da su one jedine žene u grčkom društvu kojima je dopuštena infiltracija u „muški svijet“ i djelovanje u njemu uz socijalni kontakt s muškarcima izvan sfere doma i obitelji, uz koju su čvrsto vezane druge grčke žene (i prije i nakon udaje).

[22] Usp. npr. Arnott 310–15.

[23] Za ilustraciju pojma tipični (i najčešći) primjeri su eufemizmi i igre riječi pri upotrebi glagola „provoditi vrijeme s nekim“ ili „primati“; heterino društvo ili njezino otvaranje vrata i primanje muškarca u dom jasna je aluzija da je njihova veza seksualne prirode i da treba uslijediti snošaj (koji najčešće nije dalje opisan).

[24] Pan je bog satir, sin Hermesa i nimfe Drijade. Zaštitnik je pastira i govedara. U umjetnostima je prikazan kao kombinacija muškarca i jarca. Pratitelj je boga Dioniza, ljubitelj je glazbe i odličan glazbenik (u Ovidijevim Metamorfozama izaziva samog Apolona na natjecanje u sviranju) te strastveni i često lascivni progonitelj lijepih nimfa. Usp. Roman, L. i Roman, M. (2010), s. v. Pan 384–85. Naravno, opisana opasnost od Panova silovanja je hiperbola kojoj je cilj naglasiti da je zavodljivost lijepe hetere bila poput nimfine, dakle, božanske.

[25] Budući da primjer iz 2.35.3.3-4 prikazuje nasilje koje je i doslovnog, fizičkog tipa, što ga razlikuje od svih ostalih, dvoumila sam se oko njegova uključenja u analizu. Ipak, ubrajam ga jer je u fokusu istraživanja Alkifronov erotski vokabular i njegova upotreba u svim erotskim kontekstima, a ne sama priroda erotskih veza i/ili fizičkih kontakata među akterima pisama.

[26] Žrtve silovanja u ovim Alkifronovim pismima ne mogu biti muškarci jer su homoseksualni odnosi svake vrste isključeni iz njegove zbirke. Također, nema primjera u kojemu je silovatelj žena.

[27]Istina, glagol u 4.16.3.8 sadrži i prefiks ἐκ-, ali on gotovo uopće ne utječe na značenje.

[28] Iako je u slučaju hetera dostupnost i vlasništvo koje se implicira u biti korisno drugoj strani, smatram da je objektifikacija žena u navedenim primjerima relativno bliska ideji robovanja. Budući da su takvi primjeri ranije bili uključeni u analizu, analogijom pribrajam i ove.

[29] Ne iznenađuje da su oba preuzeta iz Pisama ribara.

[30]Glagol βυθίζω (ovdje u mediopasivu) u doslovnom značenju koristi se za opis brodoloma.

[31] Glagol u doslovnom značenju podrazumijeva fizički kontakt uz primjenu kolike-tolike sile.

[32] Usp. raniji komentar o prikazu hetera kao dominantnih, zastrašujućih i opasnih žena.

[33] Dijelom je to rezultat i većeg broja pisama s erotskom tematikom nego u Alkifronovoj zbirci.

[34]Filostrat: osvojiti (λαμβάνω, καταλαμβάνω, αἱρέω i ἅπτω), zgrabiti (ἁρπάζω), vladati (βασιλεύω), slušati nečije naredbe (πείθω u mediju), sluga biti (θητεύω), gospodarom zvati (κύριον καλέω), u nečijem vlasništvu biti (εἰμί s genitivom), uz mnogo imenica kojima se izriče patnja zaljubljene osobe: ἡ τυραννίς (tiranija), ἡ πολιορκία (opsada grada), neugodno služenje (θητεία πικρά), čudnovato zarobljenje (καινὸν ἀνδρολήψιον). Aristenet: ratovati (πολεμέω), noćnu bitku voditi (νυκτομαχέω), navaljivati (προσεμβατεύω), udariti (ῥαπίζω u pasivu), nadvladati (περικρατέω), pogađati i ranjavati (κατατοξεύω, ἐπιτοξεύω, τοξεύω, τιτρώσκω), osvojiti (αἱρέω), pobijediti (νικάω), prisiliti (ἀναγκάζω), pokoriti (κρατέω), u roba pretvoriti (δοῦλόν ἔχω i καταδουλόω), povlačiti se (ὑπαναχωρέω), ranjen biti (βάλλω u pasivu), svladan biti (βιάζομαι), izgubiti bitku (ἡττάομαι), služiti nekome (διακονέω u mediopasivu), ljubavni sluga biti (ἐρωτικός θεράπων εἰμί), gospodara imati (τὸν δεσπότην ἔχω), u nečijem vlasništvu biti (εἰμί s genitivom).

[35] Ponekad i u množini.

[36] U ulozi boga strijelca u jednom od tih primjera Afrodita je zamijenila Erosa, što je iznimno neobičan slučaj.

[37] S tim da su jedino u Filostratovoj zbirci dopušteni i homoseksualni odnosi, a sva fikcionalna pisma šalje muškarac (tj. sam Filostrat); ovakva prevlast zato je za njegovu zbirku očekivana.

[38] Ova činjenica povezana je uz uobičajeni književni prikaz hetera kao asertivnih i u vezama dominantnih žena.

[39] Ovo vrijedi za sve analizirane zbirke i očito je riječ o karakteristici književne vrste, a ne kuriozitetu vezanom samo uz Alkifronovu percepciju erotskoga.

[40] Kao što je ranije navedeno, i ova dva primjera uzeta su u obzir pri analizi jer sadrže ideju nadmoći muškaraca nad ženama. Zanemarujem činjenicu da se žene koje su u pitanju ustvari hetere, kojima je ovakvo „pripadanje“ muškarcima u opisu životnoga zanimanja.

[41] Mogu se protumačiti kao (pretpostavljeni) utjecaj Alkifrona na ostale epistolografe ili kao dokaz korištenja istih književnih izvora.

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License